

Grunnlovens miljøparagraf

Publisert i Dagsavisen 5. september 2013

Dette er en liten, men viktig del av norgeshistorien. Det er også historien om politikere som tok ansvar og så framover.

Sidsel Mørck og Arild Stubhaug

Mange paragrafer i Grunnloven er revidert eller tilføyd gjennom årenes løp fra 1814. Endringene blir formulert i gammel språkform for å stå i stil med 1814-Grunnloven. Miljøparagrafen 110 b, som Forfatternes klimaaksjon har som utgangspunkt for sitt arbeid, begynner slik: «Enhver har Ret til et Milieu som sikrer Sundhed og til en Natur hvis Produktionsævne og Mangfold bevares. Resserer skulle disponeres ud fra en langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.» Videre heter det at borgerne har krav på kunnskap om miljøets tilstand og virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen. I paragrafens tredje ledd står det at «Statens Myndigheder» skal gi nærmere bestemmelser for å gjennomføre disse grunnsetningene.

Paragraf 110b kan føre sin historie tilbake til 1972. Da fremmet representanten Helge Seip et grunnlovsforslag som gikk ut på at Staten skulle være forpliktet til å verne naturmiljøet slik at alle var sikret ren luft, rent vann og adgang til rekreasjonsområder. Naturressursene skulle vernes slik at produksjonsgrunnlaget i jord, skog og vann ble bevart for ettertiden. Forslaget ble behandlet av Stortinget i 1976 og forkastet mot én stemme.

I 1984 ble det fremmet to forslag om grunnlovsfesting av miljøvernet. Det ene kom fra Nils Christie, det andre fra representanten Øyvind Bjorvatn. Det første gikk ut på at vesentlige inngrep i naturmiljøet bare kunne gjøres med to tredjedels, alternativt tre fjerdedels flertall i Stortinget. Det innebar også at kommunestyre og fylkesting fikk rett til å anke vedtak om slike inngrep inn for Stortinget. Forslaget ble enstemmig avvist. Det andre forslaget var identisk med Seips forslag fra 1972, og ble igjen avvist. Utenriks- og konstitusjonskomiteen som behandlet forslaget, ba likevel departementet om en utredning som kunne gi grunnlag for å vurdere en eventuell grunnlovsfesting av vern av naturressurser.

I 1988 behandlet Stortinget et forslag fra Eva Funder Fleischer om inngrep i naturmiljøet, men forslaget ble avvist mot fem stemmer. Det ble argumentert med at de juridiske rettigheter som grunnlovsforslaget tilla begrepet «Enhver» (individet) var så vidt uklart at de kunne føre til usikkerhet og tvister. Komiteen ba imidlertid Miljødepartementet om en ny utredning, også for å følge opp rapporten fra Verdenskommisjonen for miljø og utvikling som kom året før.

Kommisjonen ble nedsatt av FN i 1983 med Gro Harlem Brundtland som leder. Sluttrapporten fra 1987 bygget på prinsippene fra den første globale miljøkonferansen i Stockholm 1972. Den slo fast at mennesket har en grunnleggende rett til frihet, likhet og tilfredsstillende levkår i et miljø som tillater et liv i verdighet og velferd. Samt at alle lands regjeringer er forpliktet overfor egne borgere og andre stater til å beskytte og verne miljøet for nåværende og fremtidige generasjoner.

Til tross for store nasjonale forskjeller i lovverk og rettspraksis anbefalte Verdenskommisjonen (også kalt Brundtlandkommisjonen) at grunnlovsforskrifter om miljøvern skulle vedtas i land der dette ville innebære et reelt vern for miljøet.

Høsten 1988 formulerte representantene Einar Førde og Liv Aasen et forslag (med tre alternativer). De tok utgangspunkt i at miljøspørsmål var stadig viktigere, at miljøvern var en sentral samfunnsmessig målsetting i offentlig og privat virksomhet, at miljøet var helt avgjørende for livskvalitet og for at framtidige generasjoner skulle ha tilfredsstillende livsvilkår.

Førde /Aasens forslag ble tatt opp i Utenriks- og konstitusjonskomiteen, som i brev av 31. januar 1990 spurte Miljødepartementet om hvor langt utredningsarbeidet var kommet. Svaret kom vel en måned senere i brev som inneholdt en utredning av professor Inge Lorange Backer om grunnlovsfesting av miljørettslige prinsipper.

Basert på Førde/Aasens forslag formulerte professor Backer alternative grunnlovsforslag, og disse ble høsten 1990 vurdert både av Justisdepartementets lovavdeling og Miljødepartementets naturvernnavdeling. Lovavdelingen anbefalte å utelate bestemmelser som ga private konkrete rettigheter i miljø saker, men at det eventuelt burde vedtas en bestemmelse som påla offentlige myndigheter plikt til å ivareta miljøhensyn. Naturvernnavdelingen på sin side mente en ren prinsipperklæring ville ta seg dårlig ut i forhold til den sentrale betydningen miljøverninteresser etter hvert hadde fått både nasjonalt og internasjonalt.

Disse merknader og synspunkter ble behandlet av Utenriks- og konstitusjonskomiteen, som mente at Stortinget hermed hadde fått et godt grunnlag for vurdering. Komiteen understreket særlig at miljøkvalitet er en grunnleggende menneskerettighet, og at dette bør uttrykkes i en særskilt grunnlovsbestemmelse, som nasjonalt og internasjonalt viser hvilken vekt Norge legger på miljøvern hensyn.

Utenriks- og konstitusjonskomiteen med Gunnar Skaug (Ap.) som leder, Anne Enger Lahnstein (Sp.) som ordfører og Kåre Gjønnes (Krf.) som sekretær, la fram forslaget i Stortinget. Lahnstein framhevet *signalet* som ble gitt lovgiverne om å vedta nødvendige lover på miljøområdet, samt de utvidete *rettigheter* norske borgere fikk på miljøområdet. Gunnar Skaug fulgte opp med gjennomgang av tidligere utspill og viste hvordan Førde/Aasens forslag best ivaretok alle synspunkt som hadde vært fremmet de siste 20 årene. Gjønnes viste til hvor sterkt Grunnloven sto i det norske folk, og håpet miljøparagrafen ville gi synlige resultater. I stortingsdebatten pekte Jan Petersen (H) på nødvendigheten av å fastslå et viktig prinsipp, og Paul Chaffey (SV) mente paragrafen kunne bli et viktig redskap for å presse fram miljøtiltak og bedre lovgivning. Også Fridtjof Frank Gundersen (Frp) stemte for forslaget, selv om han var skeptisk til bruken av begrepet «rett» når det ikke innebar at individet kunne få denne rett håndhevet ved domstolene.

Grunnlovsforslaget ble 25. mai 1992 enstemmig bifalt med 138 stemmer, 27 representanter hadde forfall.

Dette er en liten, men viktig del av Norgeshistorien. Det er også historien om politikere som tok ansvar og så framover. Grunnlovens paragraf 110b er et effektivt styringsverktøy for miljø- og klimaarbeidet, og vi forventer at dagens politikere tar dette verktøyet i bruk.